

(papiru, platnu, okviru...), koja uključuju autorsko djelo. Drugim riječima, vlasnik slike ne bi npr. mogao dalje umnožavati djelo likovne umjetnosti, niti ga mijenjati dodavanjem novih elemenata ili prizora. Slična situacija je sa vlasnikom knjige, koja mu ne daje pravo da djelo književnosti inkorporirano u njoj npr. prevodi na neki strani jezik ili audio-vizuelno prilagođava bez dozvole autora.

ŠTA JE TO INDIVIDUALNO, A ŠTA KOLEKTIVNO OSTVARIVANJE PRAVA?

Ostvarivanje autorskih prava podrazumijeva ostvarivanje autorskih imovinskih prava i prava na naknadu. Autor može svoja autorska prava ostvarivati sam ili posredstvom zastupnika, koji može biti fizičko ili pravno lice.

Individualno ostvarivanje prava je ostvarivanje autorskog prava za svako pojedinačno autorsko djelo, a **kolektivno ostvarivanje prava** je ostvarivanje prava za više autorskih djela više autora zajedno.

Karakteristike individualnog ostvarivanja prava:

- ✓ Autor može ostvarivati svoja prava prenosom prava na njegovo iskorištavanje na jedno ili više lica, što podrazumijeva i samostalno pregovaranje o uslovima upotrebe djela, autorskoj naknadi, kontroli nad iskorištavanjem djela, ubiranju naknade i sl. Ovakav vid ostvarivanja prava zahtijeva značajan angažman samog autora i svrsishodan je samo za pojedine kategorije djela (djela likovne umjetnosti, dramska djela itd.).
- ✓ Individualno ostvarivanje prava putem **zastupnika** obuhvata zastupanje autora u pravnim poslovima s korisnicima, odnosno naručiocima njihovih djela, uključivši naplatu autorskih naknada i zastupanje autora u sudskim ili drugim službenim postupcima radi zaštite njihovih autorskih prava.

Karakteristike kolektivnog ostvarivanja prava:

- ✓ Djelatnost kolektivnog ostvarivanja autorskih prava se obavlja posredstvom pravnih lica (kolektivne organizacije) specijaliziranih samo za tu djelatnost, koje imaju dozvolu Instituta za intelektualno vlasništvo/ svojinu BiH za obavljanje te djelatnosti.

Aktivnosti koje kolektivna organizacija obavlja za autore obuhvataju:

- ✓ sklapanje ugovora o prijenosu neisključivih prava korisnicima za korištenje autorskih djela iz repertoara kolektivne organizacije,
- ✓ sklapanje kolektivnih ugovora s reprezentativnim udruženjima korisnika o uslovima za korištenje autorskih djela,
- ✓ objavljivanje usaglašene tarife o visini naknada za korištenje autorskih djela, naplatu naknade za korištenje autorskih djela i raspodjelu naplaćenih, odnosno primljenih naknada autorima prema

unaprijed određenim pravilima o raspodjeli, kontrolu nad korištenjem autorskih djela koja čine repertoar kolektivne organizacije,

- ✓ pokretanje i vođenje postupaka zaštite kod sudova i drugih državnih organa u slučaju povrede prava koja ostvaruje kolektivna organizacija,
- ✓ sklapanje ugovora sa stranim kolektivnim organizacijama i njihovim udruženjima i druge aktivnosti koje su povezane s kolektivnim ostvarivanjem prava i koje mogu razumno predstavljati troškove poslovanja kolektivne organizacije (obrazovne i promotivne aktivnosti za podizanje svijesti o potrebi poštivanja autorskog prava, njegove zaštite i slično).

ŠTA SU SRODNA PRAVA?

Razvojem tehnologije pojavila se potreba pružiti neki vid zaštite i **subjektima** čije su se interpretacije sada mogle snimiti, umnožiti, poslušati ili pogledati bezbroj puta i **subjektima koji ulažu sredstva u proizvodnju takvih snimaka**. Ti subjekti ne uživaju autorsko-pravnu zaštitu, već zaštitu po osnovu kategorije prava koja je bliska, srodna autorskim pravima.

Srodna prava. Zaštita srodnih prava, u skladu sa zakonom, ni na koji način ne utiče na prava autora čija djela uživaju zaštitu prema zakonu. Zakon štiti slijedeće kategorije srodnih prava:

- ✓ prava izvođača,
- ✓ prava proizvođača fonograma,
- ✓ prava filmskih producenata,
- ✓ prava organizacija za radiodifuziju,
- ✓ prava izdavača, i
- ✓ prava proizvođača baza podataka.

Srodna prava se razlikuju u odnosu na autorska u pogledu:

- ✓ nositelja prava (ne autori, već izvođači, proizvođači fonograma, filmski producenti...),
- ✓ predmeta zaštite (izvedba, fonogram, videogram...), i
- ✓ trajanja zaštite (srodna prava traju kraće od autorskih...).

PRIMJERI

Prava izvođača su najbližnja autorskom pravu. Izvođač kao i autor uvijek je fizičko lice (ili skup fizičkih lica) koji daje svojoj interpretaciji određeni lični pečat. Zakon izvođaču priznaje imovinska prava, prava na naknadu u pogledu njegove izvedbe i jedan broj moralnih prava.

Proizvođači fonograma i filmski producenti su fizička ili pravna lica koja poduzimaju inicijativu i snose odgovornost za prvo snimanje fonograma, ili prikupljaju finansijska sredstva, organiziraju, rukovode i preuzimaju odgovornost za snimanje videograma. Njihov doprinos nije stvaralački, već finansijski i organizacioni, stoga su srodna prava koja se priznaju ovim subjektima samo imovinska prava i prava na naknadu i imaju za cilj zaštititi investiciju ovih subjekata u nastanak fonograma, odnosno videograma i onemogućiti njihovo neovlašteno korištenje (umnožavanje, distribuiranje, davanje u zakup...).

Kontakt informacije

INSTITUT ZA INTELKTUALNO VLASNIŠTVO / SVOJINU BOSNE I HERCEGOVINE

Sjedište Instituta

Kneza Domagoja bb, 88000 Mostar

Tel: + 387 36 334 381

Fax: + 387 36 318 420

E-mail: mostar@ipr.gov.ba

Ispostava Instituta

Hamdije Čemerlića 2/IX, 71000 Sarajevo

Tel: + 387 33 652 765

Fax: + 387 33 652 757

E-mail: sarajevo@ipr.gov.ba

Ispostava Instituta (PATLIB centar)

Kralja Petra I Karađorđevića 83 A, 78000 Banja Luka

Tel: + 387 51 226 840

Fax: + 387 51 226 841

E-mail: banjaluka@ipr.gov.ba

Web: www.ipr.gov.ba

E-mail: info@ipr.gov.ba

IZRAZI ZAHVALNOSTI:

Ovaj materijal je pripremljen zahvaljujući pomoći američkog naroda putem Američke agencije za međunarodni razvoj (USAID). Podršku u realizaciji i štampanju publikacije pružio je projekat

Intellectual Property Rights (IPR) Protection in Bosnia and Herzegovina

NAPOMENA:

Stanovišta iznijeta u ovom materijalu predstavljaju mišljenje autora, a ne nužno i stanovišta USAID-a ili Vlade Sjedinjenih Američkih Država.

INSTITUT ZA INTELKTUALNO VLASNIŠTVO BOSNE I HERCEGOVINE

ИНСТИТУТ ЗА ИНТЕЛЕКТУАЛНУ СВОЈИНУ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

ZAŠTITA AUTORSKOG PRAVA U BOSNI I HERCEGOVINI?

Osnovne informacije

ŠTA JE AUTORSKO DJELO?

Autorsko djelo je generalno svaka individualna tvorevina iz oblasti književnosti, muzike, filma, kompjuterskog softvera, arhitekture, nauke i umjetnosti bez obzira na vrstu, način i oblik izražavanja.

KO SVE MOŽE BITI AUTOR?

Autor je svako fizičko lice koje je stvorilo autorsko djelo, bez obzira da li se radi o malom djetetu u vrtiću koje crta sunce, kuću i roditelje, inženjeru arhitekture koji projektuje novu zgradu ili samoukom slikaru. Autor djela ne mora uvijek biti jedna osoba, to može biti i više osoba koje zajednički stvaraju autorsko djelo.

Pravno lice (privredno društvo, ustanova, udruženje...) **nikada ne može biti autor. Pravno lice može biti samo izvedeni nosilac autorskog prava.** To jeste, kada se na njega prenese pravo na iskorištavanje djela.

ŠTA JE AUTORSKO PRAVO?

Autorsko pravo reguliše odnose koji nastaju u vezi sa stvaranjem autorskih djela u oblasti umjetnosti, književnosti i nauke. Autorsko pravo ohrabruje stvaranje novih kreativnih izraza, jer autori znaju da na neki način mogu da zadrže kontrolu nad svojim djelima.

ZAŠTO JE VAŽNO ŠTITITI AUTORSKO PRAVO?

Efektivna autorsko-pravna zaštita podstiče kreativnost pojedinaca, osigurava autorima ostvarivanje ekonomske egzistencije, te doprinosi bogatom kulturnom stvaralaštvu i promociji zemlje. Svi uživamo u čitanju dobrog štiva, gledanju filma/predstave, slušanju muzike, i mnogim drugim vidovima autorskih djela; kontinuiranim podsticanjem kreativnosti stvaraoca društvo se transformiše i dodaju su nove vrijednosti našem životu.

ŠTA SE NE MOŽE ZAŠTITITI AUTORSKIM PRAVOM?

Tvorevine koje nisu autorsko-pravno zaštićene su:

- ✓ Dnevne vijesti ili razne informacije, koje imaju karakter kratkih vijesti sadržanih u obavještenju za štampu.
- ✓ Ideje, koncepti, postupci, radne metode, matematičke operacije, načela ili otkrića.
- ✓ Politički govori i govori održani tokom sudskih rasprava.
- ✓ Narodne književne i umjetničke tvorevine.
- ✓ Službeni tekstovi iz oblasti zakonodavstva, uprave i sudstva.

Zbog stimulacije kulturnog stvaralaštva kroz slobodnu upotrebu, protok i razmjenu ideja, potrebe slobodnog informisanja javnosti, ova djela su isključena iz autorsko-pravne zaštite.

Zaštita autorskog prava u Bosni i Hercegovini?

ZAKONODAVSTVO

- ✓ Zakon o autorskom i srodnim pravima, Službeni glasnik BiH, br. 63/10.
- ✓ Zakon o kolektivnom ostvarivanju autorskog i srodnih prava, Službeni glasnik BiH, br. 63/10.
- ✓ Pravilnik o medijaciji radi zaključenja kolektivnog ugovora o kablovskoj retransmisiji radiodifuzno emitovanih djela, Službeni glasnik BiH, br. 11/11.
- ✓ Pravilnik o načinu i formi deponovanja autorskih djela i predmeta srodnih prava i njihovom upisivanju u knjigu evidencije, Službeni glasnik BiH, br. 28/11.
- ✓ Pravilnik o načinu i formi ispunjavanja uslova za davanje dozvole pravnim licima za obavljanje poslova kolektivnog ostvarivanja autorskog i srodnih prava, Službeni glasnik BiH, br. 44/11.

KAKO STIČEM AUTORSKO PRAVO NA SVOM DJELU?

Autorsko pravo nastaje i pripada autoru na osnovu samog čina stvaranja autorskog djela i nije uslovljeno ispunjenjem bilo kakvih formalnosti ili zahtjeva u pogledu njegovog sadržaja, kvaliteta ili svrhe. Dovoljno je da individualna ideja izađe iz duhovne, unutrašnje sfere svog stvaraoca, da dobije spoljni oblik i postane autorsko djelo koje uživa autorsko-pravnu zaštitu.

Autorsko djelo ne mora nužno biti preneseno na materijalnu podlogu, da bi uživalo autorsko-pravnu zaštitu. Čak i govorno djelo, muzičko djelo koje nije zabilježeno notama

ili koreografija koja nije pismeno izražena je autorsko djelo. Autorsko djelo ne mora biti čak ni objavljeno da bi uživalo zaštitu po osnovu autorskog prava. Princip da se autorsko pravo stiče bez formalnosti vrijedi i u većini država svijeta.

Sa ciljem očuvanja dokaza ili iz drugih razloga, autor može deponovati originale ili primjerke svojih autorskih djela ili predmeta svojih srodnih prava u Institutu za intelektualno vlasništvo/svojina BiH. Deponovano djelo upisuje se u knjigu evidencije autorskih djela koju vodi Institut.

Deponovanje nije obaveza autora, niti je uslov za sticanje autorsko-pravne zaštite, već samo mogućnost.

KOJA SVE PRAVA IMA AUTOR?

Autoru na njegovom djelu pripadaju:

- ✓ lično-pravna ovlaštenja (**autorska moralna prava**),
- ✓ imovinsko-pravna ovlaštenja (**autorska imovinska prava**), i
- ✓ ostala ovlaštenja (**druga prava autora**).

Autorska moralna prava štite autora, kao kreativnog tvorca, u pogledu njegove lične i duhovne veze sa autorskim djelom. Autor ima isključivo pravo da:

- ✓ Odluči da li će, kada, na koji način i u kojoj formi njegovo djelo biti (prvi put) objavljeno.
- ✓ Bude priznat i označen kao stvaralac svog djela.
- ✓ Odredi da li će se njegovo djelo objaviti pod njegovim imenom, pseudonomom, nekom drugom oznakom ili anonimno.
- ✓ Se suprotstavi svakom mijenjanju ili upotrebi djela ako bi takvo mijenjanje ili upotreba vrijeđali njegovu čast i ugled.

Imovinska prava autora daju mu isključivo ovlaštenje da dozvoli ili zabrani iskorištavanje svog autorskog djela i njegovih primjeraka. Ako zakon ili ugovor, koji autor sklopi, ne predviđa drugačije, za svako iskorištavanje autorskog djela od strane drugog lica autoru pripada posebna naknada.

Neka od imovinskih prava su:

- ✓ pravo reproduciranja,
- ✓ pravo distribuiranja,
- ✓ pravo davanja u zakup,
- ✓ pravo prerade,
- ✓ pravo audiovizuelnog prilagođavanja,
- ✓ pravo prijevoda,
- ✓ pravo javnog izvođenja,
- ✓ pravo javnog prikazivanja, itd.

Druga prava autora su:

Pravo slijeđenja: kada original djela likovne umjetnosti, nakon što ga je autor prvi put prodao, bude ponovo prodat, autor ima pravo da bude obaviješten o prodaji i novom vlasniku i da potražuje naknadu u zakonom određenom obimu, pod uslovom da se prodavač, kupac ili posrednik profesionalno bave prometom umjetničkih djela.

Pravo pristupa i predaje djela: autor ima pravo pristupa originalu ili primjerku svog djela koji se nalazi u posjedu drugog lica ako je to neophodno za vršenje njegovog prava reproduciranja ili prerade i ako to nije suprotno opravdanim interesima posjednika. Također, autor može od posjednika zahtijevati da preda original djela likovne umjetnosti ili fotografije radi izlaganja u Bosni i Hercegovini, ako dokaže da postoji jači interes.

Prava na naknadu: kod davanja originala ili primjeraka autorskog djela na poslugu putem javnih biblioteka, odnosno drugih institucija kojima je to djelatnost. Kod privatne i druge vlastite upotrebe djela za koja se, s obzirom na njihovu prirodu, može očekivati da će biti reproducirana fotokopiranjem ili snimanjem na nosače zvuka, slike ili teksta.

KOJA DJELA UŽIVAJU ZAKONSKU ZAŠTITU?

Pojedine kategorije autorskih djela su između ostalog:

- ✓ **audiovizuelna djela** (filmska djela i djela stvorena na način sličan filmskom stvaranju),
- ✓ **djela arhitekture** (skice, planovi, nacrti i izgrađeni objekti),
- ✓ **djela likovnih umjetnosti** (crteži, slike, grafike, kipovi i druga djela iste prirode),
- ✓ **djela svih grana primijenjenih umjetnosti, grafičkog i industrijskog oblikovanja,**
- ✓ **dramska, dramsko-muzička i lutkarska djela,**
- ✓ **fotografska djela i djela proizvedena postupkom sličnim fotografskom, kartografska djela,**
- ✓ **govorna djela** (govori, predavanja, propovijedi i druga djela iste prirode),
- ✓ **koreografska i pantomimska djela,**
- ✓ **muzička djela s riječima ili bez riječi,**
- ✓ **pisana djela** (književni tekstovi, studije, priručnici, članci i ostali natpisi, kao i kompjuterski programi),
- ✓ **prezentacije naučne, obrazovne ili tehničke prirode** (tehničke skice, grafikoni, formulari, itd.),
- ✓ **prerada autorskog djela u smislu prijevoda, prilagođavanja, muzičkog aranžmana i obrade** i drugih prerada izvornih autorskih djela,
- ✓ **zbirke autorskih djela ili druge građe** (enciklopedije, zbornici, antologije, baze podataka i slično),
- ✓ **započeto djelo, nezavršeno djelo, naslov i drugi sastojci djela** predstavljaju samostalno autorsko djelo i uživaju zaštitu kao takvi, ako su individualne duhovne tvorevine.

Ako djelo ispunjava uslov individualne duhovne tvorevine i nije izričito u zakonu isključeno iz autorsko-pravne zaštite, smatraće se autorskim djelom, bez obzira na to što se ne nalazi na listi pobrojanih djela (npr. web stranica, koja je multimedijalno djelo sastavljeno od računarskih programa, muzičkih djela, audiovizuelnih djela itd.).

KOLIKO TRAJE AUTORSKO PRAVO?

Autorsko pravo je jedinstveno pravo i traje za života autora i 70 godina nakon njegove smrti. Jedini izuzetak čini pravo pokajanja, koje traje samo za života autora.

Kod kolektivnih djela, rok od 70 godina počinje da teče od dana zakonitog objavljivanja djela. Ako se radi o djelu anonimnog autora, navedeni rok se računa na isti način.

Ako je autorsko djelo nastalo saradnjom više lica (koautorsko djelo), tada se rok od 70 godina računa od smrti koautora koji je posljednji preminuo.

KOJI SU TROŠKOVI POSTUPKA DEPONOVANJA AUTORSKOG DJELA?

Troškovi deponovanja autorskih djela su određeni u Tarifi posebnih troškova za deponovanje i upisivanje autorskih djela i predmeta srodnih prava u knjigu evidencije u Institutu za intelektualno vlasništvo/svojina BiH, koja je sastavni dio Pravilnika o načinu i formi deponovanja autorskih djela i predmeta srodnih prava i njihovom upisivanju u knjigu evidencije. Dokumenti su dostupni na web strani Instituta www.ipr.gov.ba.

Ostala pitanja

DA LI MOJE DJELO MORA IMATI POSEBNI UMJETNIČKI KARAKTER DA BI GA AUTORSKO PRAVO ŠTITILLO?

Autorsko djelo ne treba imati umjetnički karakter da bi uživalo autorsko-pravnu zaštitu, jer umjetnički karakter jednog djela je veoma subjektivna kategorija, te stoga promjenjiva i teška za utvrditi.

Međutim, djelo treba da ispunjava uslov originalnosti ili individualnosti, da predstavlja rezultat stvaralačkog rada koji prelazi granice rutinskog i svakodnevnog rada, te da nosi individualni pečat autorove ličnosti.

AKO SAM KUPIO KNJIGU, UMJETNIČKU SLIKU ILI MUZIČKI CD, DA LI SAM STEKAO I AUTORSKA PRAVA?

Autorsko djelo nije stvar, to je nematerijalno dobro na kojem autor ima autorsko pravo. Knjiga, slika ili CD predstavljaju stvari, na kojima njihovi vlasnici imaju pravo vlasništva, a ne i autorsko pravo. Kupovinom knjige u knjižari ili slike u umjetničkoj galeriji, kupac u pravilu stiče samo pravo vlasništva na stvarima

VAŽNO

Istekom rokova trajanja autorskog prava, autorsko djelo prestaje da bude autorsko-pravno zaštićeno, što znači da se sa stanovišta autorskog prava može slobodno koristiti.